

Derzhko I. Z., Ph.D., Associate Professor, Head of Department of Philosophy and Economics National Medical University of Lviv Danylo Galician (Ukraine, Lviv), parubchak_io@ukr.net

Political socialization features within social relations transformation

Status of individuals according to the new socio-economic conditions and the ability to influence the political process has been considered. It is shown the possibility of increase political participation rate to organized forms of participation. The features of political socialization taking into account the trends of social relations in the country. Traditional institutions of socialization processes analyses in context of social transformation have been performed.

Keywords: political socialization, social status, social relations, transformation processes, society.

Держко І. З., доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії та економіки, Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького (Україна, Львів), parubchak_io@ukr.net

Особенности политической социализации в процессах трансформации общественных отношений

Исследовано социальное положение индивидов в соответствии с новыми социально-экономическими условиями и возможностями влияния на политический процесс. Выяснено возможность нарастания политической активности населения к организованным формам участия. Проанализированы особенности политической социализации с учетом тенденций развития общественных отношений в государстве. Изучена принадлежность традиционных институтов социализации к трансформационным процессам в обществе.

Ключевые слова: политическая социализация, социальное положение, общественные отношения, трансформационные процессы, социум.

* * *

УДК 130.2

Дмитренко М. Й.
доктор філософських наук, доцент, завідувач
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Черкаський інститут банківської справи УБС НБУ
(Україна, Черкаси), dmytrenko-@ukr.net

МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ І КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА В ДИНАМІЦІ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРНОГО ПРОЦЕСУ

У статті розглянуто проблему мультикультуралізму та корпоративної культури у динаміці сучасного культурного процесу. Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні впливу культурних процесів розвитку суспільства на формування мультикультуралізму та становлення сучасної корпоративної культури. Для досягнення визначеної мети автор використовує методи теоретичного аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення та систематизації наукової літератури з філософії та культурології.

Автор статті доводить думку про те, що формування нового світового порядку, що сприяє сполученню єдності світу в різноманітності його складових є пріоритетним напрямом розвитку сучасної цивілізації. Для характеристики нового світового порядку автор оперує поняттям "світова цивілізація".

Автор доходить висновку про конструктивний потенціал мультикультуралізму, що дає підстави для сподівань на зміну в перспективі ціннісної парадигми сучасного корпоративного суспільства.

Ключові слова: мультикультуралізм, корпоративна культура, суспільство, соціальна динаміка, філософія культури, інтеграція, корпоративна комунікація

Корпоративна культура як багатогранне соціокультурне явище доби пізнього Модерну базується на цінностях професіоналізму та слугує прискорювачем інноваційних перетворень, що виводять на перше місце "людський фактор". Така оптика дозволяє розсунути горизонти осягнення культурного виміру корпоративності і здійснити концептуалізацію її культурних репрезентацій на макrorівні теоретичної рефлексії. За умов становлення принципово нової соціокультурної реальності постіндустріального зразка корпоративна культура перестає бути виключно вузько локальною культурною формою, набуваючи глобального виміру. Формування нового світового порядку, що сприяє сполученню єдності світу в різноманітності його складових, є пріоритетним

напрямом розвитку сучасної цивілізації. Конструктивний потенціал мультикультуралізму дає підстави для сподівань на зміну в перспективі ціннісної парадигми сучасного корпоративного суспільства.

У контексті теоретичних завдань філософського дослідження феноменів культури взагалі та корпоративної культури зокрема, а також у визначенні перспектив сучасної людини методологічно й світоглядно значущими є напрацювання низки сучасних вітчизняних філософів у галузях теорії та історії культури, філософії культури, філософської антропології, історії філософії, етики та естетики, філософії освіти (В. Андрущенко, Т. Андрущенко, В. Бех, Є. Бистрицький, Є. Більченко, В. Бондаренко, В. Вашкевич, І. Дробот, Ю. Калиновський, В. Кремень, М. Култаєва, С. Куцепал, Г. Меднікова, Л. Панченко, М. Розумний, В. Ярошовець та ін.). Проте залишаються недослідженими деякі теоретичні та теоретико-методологічні проблеми корпоративної культури, зокрема мультикультуралізму в динаміці сучасного культурного процесу.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні впливу культурних процесів розвитку суспільства на формування мультикультуралізму та становлення сучасної корпоративної культури.

Інтерес до проблеми мультикультуралізму пов'язаний із тим, що культурні відмінності в сучасному суспільстві, організованому у формі держав, не тільки не зникають або згладжуються, але, навпаки, проявляють явні тенденції до наростання. Поряд із тенденцією інтеграції національних держав у транснаціональні об'єднання типу ЄС, на арені історії присутні тенденції національного партикуляризму, що особливо рельєфно продемонстрували свою міць під час дезінтеграції комуністичного блоку. Аналогічні тенденції дезінтеграції несподівано для багатьох проявили себе і в рамках самого Європейського Союзу під час проведення національних референдумів щодо проекту загальноєвропейської Конституції. Яскраво виражені в сучасному суспільстві і риси активізації релігійного фундаменталізму.

Можна говорити про те, що пріоритетним напрямом розвитку сучасної цивілізації стає формування нового світового порядку, що сприяє сполученню єдності світу в різноманітності його складових. Причому цезурмаїття виявляється досить широко: не тільки у встановленні національної ідентичності або, інколи, в нарочитому космополітизмі, а й усвідомо обраних людиною життєвих стилях, притаманних або приватному життю, або сфері добровільних асоціацій.

Для характеристики нового світового порядку з'являється поняття "світова цивілізація" як особлива культурно-історична форма, що виражає співіснування всіх культурних форм, які склалися в єдину, нехай і постійно мінливу, мозаїчну, колажну картину сучасного світу. Сучасна ситуація культурного розмаїття отримує пояснення в термінах культурного плюралізму та мультикультуралізму.

Терміни "мультикультурне суспільство" і "мультикультуралізм" з'явилися в політичному контексті спочатку були пов'язані переважно з імміграційними процесами. Вони виникли в Канаді в 1960-х роках у ході пошуків шляхів вирішення ситуації

й управління бікультурною на той час (англо-французькою) країною. Мультикультуралізм став реакцією на дії Королівської комісії з білінгвізму і бікультуралізму (1963), що намагалася досягти нового англо-французького компромісу перед обличчям стрімко наростаючого франкофонського націоналізму Квебеку.

У 1970-ті роки Канада і Австралія звели мультикультуралізм у ранг офіційної політики. У жовтні 1971 року федеральний уряд зробив офіційну заяву про мультикультуралізм як цілі публічної політики. В Австралії в 1989 році була оголошена Національна програма на підтримку мультикультурної Австралії. Акцент був зроблений на збереженні культурної спадщини меншин, поліпшенні і вирівнюванні міжгрупових відносин за допомогою заходів, спрямованих проти расизму та інших форм дискримінації, на підтримку рівних можливостей.

Мультикультуралізм глумачив реальність культурних відмінностей як даність політичного порядку і означав розробку правил норм співіснування різних культур та їх носіїв в одному, єдиному суспільстві, в єдиному правовому, соціальному, економічному полі. У цьому контексті мультикультуралізм поставив низку базових запитань, що стосуються домінуючих правових теорій і політичного порядку. На глобальному рівні сфері політичної думки визначилося найбільш актуальним завдання мирного співіснування різних режимів, що спираються на різні культурні традиції. Початок формування концепції мультикультуралізму як галузі ліберальної політичної теорії було покладено книгою Чарльза Тейлора "Мультикультуралізм і політика визнання".

Але цілком закономірно мультикультуралізм опинився у фокусі не тільки ідеологічних і політичних суперечностей, а й дискусій розробки соціальної теорії і філософії. Для нашого дослідження становить інтерес саме культурно-філософський аналіз даного явища, і сам характер обумовленої ним філософської рефлексії.

Першим у філософії культури подолати монотестичну, європоцентристську схему історичного мислення, яка панувала у європейській свідомості Нового часу, вдалося О. Шпенглеру. На протигагу традиційній ("птолемейській") системі історії, що розглядала весь культурний розвиток як обертання навколо уявного центру Європи, О. Шпенглер виокремлює безліч культур, як окремих світів, що мають однакове значення в загальному культурно-історичному розвитку. Кожна з цих рівноцінних і рівноправних культурних форм має "власну форму, власну ідею, власні пристрасті, власне життя, воління, волю, відчуття, почуття, власну смерть" [1, с.151]. Свій погляд він називає "коперніканським відкриттям" у філософії культури.

Дослідники ХХ століття звертають увагу на те, що взаємодія культур була властива всій історії людства, хоча на різних етапах носила різний характер. Про це, зокрема, говорить У. Еко, проводячи паралелі між теперішнім часом і середньовіччям, тому щої тоді, і зараз відбувалося грандіозне культурне змішання. Років через сто, вважає У. Еко, Європа може стати континентом кольорових. Це ще одна причина, через яку потрібно бути готовим культурному відношенні

прийняти різноманіття, змішання різних народів, прийняти цей "безлад", пише він, "інакше нас чекає повний провал" [2, с.91].

У роботах А. Тойнбі зустрічається розмежування цивілізаційна незалежні і сателіти. Цивілізації-сателіти, яким властива само тотожність, вбирають значну частку інших культурних утворень. Втім, їх виділення, як зазначає сам автор, є досить складною типологічною проблемою [3, с.487].

Як демонструє культурно-історичний процес – не тільки на прикладі італійської цивілізації, а й японської, російської та ін. – сателітність (залежність) і самостійність не є жорстко заданими характеристиками цивілізацій. Статус будь-якого соціокультурного утворення здатний змінюватись.

У цьому зв'язку варто зазначити, що ступінь актуалізації в соціокультурній динаміці різних тенденцій варіюється. Так, у періоди стабільності будь-яка локальна культура, як правило, самодостатня і процес запозичення цінностей інших культур, прилучення до їхнього досвіду зведений майже до мінімуму: суспільство задовольняється функціонуючими в ньому і підтримуваними офіційними соціокультурними інститутами, звичними цінностями, стандартами, усталеними традиціями. Однак який період усилу низки причин із часом порушується, суспільство не задовольняється звичними формами культури, які стають консервативними, неадекватними, інертними, не встигають за зміненою життєвою реальністю.

Саме на цій невідповідності застарілих форм культури реаліям життя наголошував у свій час Г. Зіммель, досліджуючи кризовий стан західної культури. Культура, що не змінює своїх форм, перебуває у стані стагнації. Однак, коли процес запозичення і впровадження цінностей чужих культурних форм починає переважати, він може у певний період досягти критичної межі, коли культура втрачає притаманну їй стабільність і починається процес деградації, набирає чинності дезінтеграційна тенденція.

А. Тойнбі зазначав про неминучу діалектику "розпаду" і "збірки" в культурно-історичному процесі, підкреслював, що у світі розпаду цивілізаційне одмінно збільшується прагнення до стабільності, до деякої стандартної форми, проте це вже здійснюється на іншому матеріалі.

Шведський дослідник Гьоран Терборн виділяє історично сформовані чотири типи мультикультурних суспільств з погляду походження та соціальної динаміки. "Цей імперії, що існували до епохи сучасності; поселення в Новому Світі; колоніальні і колишні колоніальні суспільства; нарешті, постнаціональне мультикультурне суспільство, характерне для сучасної Північної Америки, Океанії та Західної Європи" [4, с.607].

Досучасні імперії, утворені в результаті завоювань, мали високий ступінь релігійної, мовної та нормативної різноманітності. У них не було яскраво вираженого прагнення до культурної інтеграції своїх підданих. Цей тип суспільств існував у рамках Російської імперії, Польсько-Литовської унії, Оттоманської імперії, Імперії Великих Моголів, Китайської Піднебесної Імперії. Північна і Південна Америка й Австралія, зазнавши

депопуляцію і великомасштабну імміграцію, утворили особливий тип поселень Нового Світу, де іммігранти адаптувалися і намагалися розвинути свої власні інститути як базис влади.

Світколоніальної зони незалежних держав, що розташовувалися в області від Західної Африки через Індійський субконтиненті архіпелаг Південно-Східної Азії до Папуа – Нової Гвінеї, також являв собою різноманітні в культурному відношенні суспільства, завойовані і підпорядковані європейській владі, але які не підпадали під таку рішучу депопуляцію і заселення, що сталася в Америці та Австралії. Ці області поступилися колоніальній силі до певної міри, що були слабко розвинені політично й економічно.

Нарешті сучасне поняття мультикультурності Г. Терборн пов'язує з сучасною Західною Європою, Північною Америкою та Океанією. Її специфіка породжена саме тією культурною динамікою, яка не була ні до національної, як у до сучасних імперій, ні такою, що створює нації, яку Новому Світі й ексcolonіальній зоні. Вона постнаціональна, оскільки виникла вже після створення націй, і розгортається у межах національних держав. Її розвиток пов'язаний із модернізаційними процесами, поширенням вищої освіти в 1960-х роках ХХ століття, з новою аудіовізуальною, музичною та друковано-тиражованою масовою культурою, з виникненням корпоративної культури.

Ймовірно, що процес розширення географічних кордонів постнаціонального мультикультурного суспільства збігається з процесами модернізації швидкого просування корпоративної культури в культурно-історичному просторі і, таким чином, набуває глобальних загальносвітових масштабів. У сучасному світі змінюється і сам характер взаємодії культур. Нині існуюча постнаціональна мультикультурність виявляється набагато більш мінливою порівняно зі статичними мультикультурними спільно там і до сучасних імперій і більш динамічною, що, безумовно, пов'язано із зростанням обсягу і швидкості просування різноманітної інформації.

У традиційному суспільстві, аж до епохи Нового часу, коли очевидним лідером світової історії стає західна цивілізація, основними інтеграційними силами були імперські політичні спільноти й універсалістські релігійно-світоглядні уявлення, здатні згуртувати людей воєдино, надаючи їх життю глобальну смислову перспективу. Коли ж лідируюча роль переходить до західної цивілізації, все більшого значення для інтеграційного процесу починають набувати народжені нею раціональні технології суспільної життєдіяльності, у тому числі і культурні форми корпоративної культури.

Довгий час історія існувала як взаємодія традиційних суспільств. У XV—XVII століттях у європейському регіоні сформувався особливий тип розвитку, пов'язаний із появою техногенних товариств, їх подальшою експансією на решту світу і зміною під їх впливом традиційних суспільств. Деякі з традиційних суспільств були просто поглинені техногенною цивілізацією. Пройшовши через етапи модернізації, вони перетворювалися потім у типові техногенні суспільства. Інші, випробувавши на собі “шеплення”

західної технології і культури, тим не менш, зберігали багато традиційних рис, перетворившись на свого роду гібридні суспільства. Таким чином, сучасна постмодерна ситуація в культурі є наслідком всього, що сталося в період науково-технічної революції. Вона робить можливою асиміляцію досягнень чужих культурних форм, стимулює діалог культур між собою.

Специфіка сучасних культурних процесів змушує шукати для них нове понятійне вираження. Так, А. Тойнбі оперує поняттям “техногенні цивілізації”, протиставляючи їх традиційним за типом цивілізаційних процесів. Г. Терборн стосовно до мультикультуралізму сучасності говорить про “культурну гібридизацію”. У роботі “Соціокультурна динаміка” французький дослідник А. Моль вводить термін “мозаїчна культура” і говорить про процес витіснення традиційної “гуманітарної” культури минулого сучасною “мозаїчною” культурою під впливом засобів комунікації.

Інформаційно-теоретичний підхід до аналізу явищ сучасної культури, розпочатий А. Модем, дозволив йому розробити концепцію “мозаїчної культури”, що зароджується, як прообраз майбутньої моделі культури постмодернізму її віртуальному варіанті. Відмінність традиційної культури від мозаїчної А. Моль побачив у тому, що перша була сформована під впливом раціонально організованого процесу пізнання, як правило, через сталу систему освіти, а друга формується під впливом безперервного, рясного і безладного потоку інформації, розповсюдженої, головним чином, засобами масової комунікації. “Ми будемо називати цю культуру “мозаїчною”, тому що вона по суті своїй є випадковою, складеною з безлічі фрагментів, що стикаються, але не утворюють конструкції. Ця культура є результатом щоденно безперервного потоку випадкових відомостей, що впливає на нас” [5, с. 60].

Під впливом інформаційного буму, стрімкого розвитку комунікації виникають об'єктивні причини до розрізнення, не систематичного, не ієрархічного засвоєння знань людиною. Як пише А. Моль, “знання складаються з розрізнених уривків, пов'язаних простими, суто випадковими відносинами близькості за часом засвоєння, за співзвучністю або асоціацією” [6, с. 173]. Займаючись питанням і соціодинаміки культури ХХ століття, А. Моль приходять до висновку, що принцип випадковості характерний не тільки для культури в цілому, але і для корпоративної культури.

Особливу роль корпоративної культури у формуванні специфічної мультикультурної ситуації ХХ століття відзначав і канадський філософ, соціолог і культуролог М. Маклюен. Природу мозаїчності сучасної корпоративної культури він вбачав у впливі на свідомість сучасної людини феноменів, що еволюціонують у ході науково-технічного прогресу. На його думку, сучасна комунікація демонструє загально значущу мозаїку подій, що відбуваються одночасно.

Що стосується ідеологів постмодерну, то вони цілком схвально оцінили фрагментацію сучасної культури. Відмовившись від пошуків “істинного сенсу”, постмодерністи вважають, що “клаптиковість” – це вже добре, оскільки люди можуть просто отримувати насолоду, забувши про несумісність смислів і образів.

Поєднання несумісного відбувається в ігровому полі. Це не просто примха витонченої свідомості інтелектуала, це реальність повсякденної свідомості пересічної людини. Це – інформаційні та комунікаційні засоби культури.

Перетворення послідовності часів у їх співіснування, синхронізація історичної діахронії в мультикультурному суспільстві інформаційного зразка визначили істотну властивість після сучасної свідомості. У її полі історія має завершений вид, оскільки виникає переконання у вичерпаності будь-яких універсальних форм буття, пошук і відтворення яких були сенсом історії. Подання про кінець історії набуває поширення серед людей, мислячих у дусі постмодерну. Думка про те, що минуле тепер завжди буде живе, а майбутнє тепер завжди вже було пережито, означає здійснений прорив у вічність. У філософському контексті постмодернізму мультикультуралізм сучасності осмислюється як глухий кут модерністського проекту.

У єдиному просторі можуть співіснувати різні культурні традиції і навіть віри, про що, зокрема, пише німецько-швейцарський теолог Г. Кюнг, якого вважають ключовою фігурою сучасного екуменічного русі. У своїй книзі “Великі християнські мислителі” він оповідає кінець гомогенного конфесійного середовища і виступає з концепцією екуменічної теології [7, с. 397].

У одній із книг Ж.-Ф. Ліотар зазначав, що різномудство буде характеризувати майбутню культуру. Завданням соціальної політики, згідно за Ж.-Ф. Ліотаром, стає насильницька уніфікація множинності єдине “колективне тіло” соціуму, і навіть не пошуку ніверсальної мови для можливості діалогу, але збереження саме цієї різномірності, підтримка практики різних “мовних ігор”.

У цьому зв'язку особливо потрібно відзначити антипатію постмодерністів до естетичних норм, заснованих на уявленні про “добрий смак” або “прийнятій традиції”. Викриваючи претензії тих, хто вважає, що здобули істину, культура постмодернізму тяжіє до релятивізму в культурі і заохочує його в кожній сфері. Релятивізм стає універсальним принципом. Замість догм культура постсучасності пропонує різноманітність вибору, карнавальність, нескінченну кількість рішень.

Результатом стали насмішки над захопленням модерності в жанрах і стилями, що затверджувалися як мірила “гарного смаку”. Стиль відкидається як ознака претензійності. Звідси схильність постмодерністів до пародії, висміювання усталених стилів, іронічним переосмисленням образів, співставлення і змішання всього. Німецький популяризатор постмодерністських теорій В. Вельш трактує постмодерняк стан радикальної плюральності, “усвідомлений плюралізм мов, методів в одному творі”. Цей стан продиктований ідеєю ацентризму, що лежить у його основі і проявляється в найширшому діапазоні культури в цілому, а також і в корпоративній культурі.

Відома ідея М. Бахтіна про діалогічність свідомості. Цей феномен виявляється характерним не тільки для свідомості окремої особистості, а й сучасного суспільства в цілому. Хронотоп М. Бахтіна в культурі є

окремою формою прояву хронотопу й у сфері корпоративної культури. До схожого висновку приходять Д. Ліхачов, аналізуючи контекст корпоративної культури початку ХХ століття, для якого характерний контра пункт стилів. На думку вченого, саме він звільняє корпоративну культуру від “тиранії одного стилю”.

Польський дослідник М. Гловінський іменує подібне явище інтертекстуальністю, сучасний мистецтвознавець В. Турчін вживає термін “плюралізм стилів”, вітчизняний культуролог Л. Баткін, характеризуючи організаційну культуру ХХ століття, називає її “синхронічним багатоголоссям”.

Дійсно для пояснення сучасної корпоративної культури принцип плюралізму культурних форм є основоположним. За цих умов якщо модернізм характеризувався євроцентристськими інтенціями, то постмодернізм задає орієнтацію на культурний поліцентризму всіх його проявах. Колаж, що виник як приватний прийом художньої практики, перетворюється в постмодернів найбільш використовуваний прийом побудови корпоративної культури.

У той же час слід зазначити, що фрагментація корпоративної культури діє руйнівно на діалогові та комунікативні відносини і на загальний смисловий простір. Втрачаючи об'єднуючий смисловий центр, діалог корпоративних культурних форм розмивається всілякими тлумаченнями, втрачає притаманну йому напруженість і підміняється довільними змішаннями, для яких неможуть бути перешкодою моральні та естетичні опозиції та обмеження. “Гра” йде у безкраї комбінації, дає відчуття свободи від часу, але, за справедливим зауваженням багатьох, вона позбавлена духовності. Письменник-фантаст Г. Гессе, автор відомого роману “Гра в бісер”, помітив, що “для вузького кола справжніх знавців Гра була майже рівнозначна богослужінню, хоча від якої б то не було власної теології вона утримувалася” [8, с. 37].

Тому не випадково вже у філософії пізнього модерну однією з найбільш значущих виявляється проблематика діалогу. У цілому вона була спрямована проти монологічного Я класичної традиції і пов'язувалася з ідеєю свободи вибору. Звернення до проблеми діалогу йшло як у контексті розгляду гуманістичних начал міжлюдського спілкування, так і в контексті зміни культурного універсалізму на культурний плюралізм. У процесі встановлення діалогу між людьми і між культурами виникає питання, як зрозуміти Іншого як суб'єкта зі своїм власним досвідом, якщо існування і природа до свідку Іншого не можуть бути верифіковані.

Філософи ХХ століття приходять до розуміння того, що діалогічність, комунікація з іншими внутрішньо властиві культурній творчості суб'єкта, як і його самоперевіщення. Підкреслюючи важливість невідчуженого взаємозв'язку міжособистісного діалогу як передумови культурної комунікації, філософ М. Бубер писав: “Якщо я звернений до людини, як до свого Ти, якщо я кажу йому основне слово Я-Ти, то він не річ серед речей і не складається з речей” [9, с. 8].

Французький філософ Е. Левінас, прагнучи відшукати межу трансцендируючої активності

особистості, розробив власну феноменологію діалогу. У межах його теорії ейдетична форма діалогу являє собою ситуацію, що передує не тільки суб'єкту, а й самому діалогу в онтологічному сенсі. Позначена ситуація локалізує в собі трансценденцію як рівень буття, в якому суб'єкт не бере участі, але де імпліцитно міститься його основа. Проблему діалогу Е. Левінас досліджує крізь призму такого стану я, як визнання авторитету іншого і виникнення почуття відповідальності за нього. Еріком Х. Еріксоном у теорії особистісного розвитку був розроблений концепт ідентичності, який до недавнього часу застосовувався в основному в психології індивідуальності, проте в 1990-х роках піднялася хвиля інтересу до проблеми ідентичності (даності) і загальним процесам формування ідентичності як індивідуальної, так і колективної (комунікативної). Почалося опрацювання питання, через що відбувається – або не відбувається – диференціація суб'єкта по відношенню до інших, розвиток і зміна його самоотождження, значимість або способи досягнення визнання з боку інших. Ці філософські пошуки ХХ століття представляли певною мірою онтологічне обґрунтування мультикультурності.

Цікаво, що деякі дослідники бачать у мультикультуралізмі базу для формування нового напрямку досліджень, що представляють рефлексію вже після постмодерну. Так, сучасний дослідник Л. Коробейникова вважає, що “актуальність аналізу мультикультуралізму обумовлена низкою причин, як емпіричних – витіснення з мас-медіа андроцентристського суб'єкта новоевропейської культури зусиллями Іншого, представленого в іпостасях жінок, кольорових і молодіжних субкультур; табуізації традиційної лексики; пошук ідентичності етнічними та культурними меншинами і т. д. Хронологічно це один із новітніх напрямків теоретико-культурних досліджень, що представляє рефлексію після постмодерну” [10, с. 45].

Таким чином, філософія діалогу, розвинена в ХХ столітті, в цілому призводить до радикальних епістемологічних змін: її впровадження всучасне мислення підриває основи фундаменталізму, одночасно зберігаючи на передньому плані культуру як ідентичність. Культурна мозаїчність, вільне поєднання різних мислительних стандартів, способів комунікативної життєдіяльності у постмодерністську епоху не означає зникнення самотності окремих культурних форм. Якраз навпаки, під впливом цієї тенденції відбувається різкий сплеск інтересу до набуття ними нового варіанту самототожності. Хоча в сучасному світі і йде становлення феноменів “світова цивілізація” і “корпоративна культура”, як типів культурного продукту, ми не можемо говорити про “світову культуру” як про єдине, цілісне поняття. На місці цього гіпотетичного феномену зберігається комунікативний діалог культурних форм.

На наш погляд, це впливає із самої суті культури, яка нерозривно пов'язана з творчою активністю суб'єкта, як зовнішньою, так і внутрішньою, спрямованою на духовне, моральне вдосконалення. У широкому сенсі суб'єктами культурно-історичного процесу залишаються нації. Про їх злиття в єдиний

суб'єкт – світову спільноту – поки можна говорити хіба що в політичному контексті, і то з застереженнями. Саме тому ми дійшли до висновку, що сучасна корпоративна культура постає як діалог і взаємодія культурних форм, – як ситуація мультикультуралізму, а не як їх уніфікація (за шаблонами маскульту). При цьому ми не виключаємо, що в майбутньому можливе становлення феномену світової людської спільноти як єдиного суб'єкта культурно-історичного процесу.

Таким чином, очевидно, що мультикультуралізм сучасності несе в собі конструктивний, а не деструктивний потенціал, що дає підстави для сподівань на зміну в перспективі ціннісної парадигми, властивій сучасному корпоративному суспільству, страждаючому відомою приземленістю ціннісних орієнтирів і рисами антигуманізму. Примітно, що видатний представник структуралізму К. Леві-Стросс у сучасній антропології бачить нові можливості досягнення людської комунікації і нову стадію гуманізму в сучасному суспільстві. [11, с. 296].

Відзначаючи високий гуманістичний потенціал мультикультуралізму як однієї з найважливіших рис сучасної культурної ситуації, ми вважаємо, що він формує одну з підстав для оптимістично-госценарію розвитку культури в цілому, в тому числі і розвитку корпоративної культури як її форми.

Список використаних джерел

1. Шпенглер О. Закат Европы / О. Шпенглер. – М. – Пг., 1923. – Т. I. – С. 128–344.
2. Керни Р. Диалоги о Европе. / Р. Керни. – М., 2002. – С. 91.
3. Toynbee A. J. A Study of History / A. J. Toynbee – London – 1988. – P. 487.
4. Зиммель Г. Избранное: В 2 т. / Г. Зиммель. – М., 1996–607с.
5. <http://charko.narod.ru/tekst/cb7/alt.html> Терборн Г. Мультикультурные общества. – Социологическое обозрение / Г. Терборн – Том 1. – № 1, 2001. – С. 50.
6. Табачковский В.Г. Человеческое мироотношение: данность или проблема? / В.Г.Табачковский. – К.: Наукова думка, 1993. – 175с.
7. Кюнг Г. Великие христианские мыслители / Г. Кюнг [Пер. с нем. О. Бойцовой]– СПб.: Алетейя, 2000. – С. 397.
8. Гессе Г. Собр. соч. в 4-х томах. / Г. Гессе – СПб., 1994. Т. 4. – С.37.
9. Бубер М. Я и Ты / М. Бубер – М., 1993. – С.8.
10. Коробейникова Л. А. Мультивидение современной культурологии / Л.А. Коробейникова // Формирование дисциплинарного пространства культурологии. Материалы научно-методической конференции. – Выпуск 11, СПб., 2001. – С.45.
11. Леві-Стросс К. Три вида гуманізму / К. Леві-Стросс // Ежегодник философского общества СССР (1987–1988). – М., 1989. – С. 296.

References

1. Shpengler O. Zakat Yevropy. / O. Shpengler – M. – Pg., 1923. – T. I. – s. 128-344.
2. Kerni R. Dialogi o Yevrope. / R. Kerni. – M., 2002. – S. 91.
3. Toynbee A.J. A Study of History. / A.J. Toynbee – London – 1988. – P.487.
4. Simmel G. Izbrannoye: v 2 t. / G. Simmel. – M., 1996. – 607 s.
5. Terborn G. Multikulturnye Obshchestva. – Sotsiologicheskoe obozreniye / G. Terborn – Tom 1. – #1, 2001. – S. 50.
6. Tabachkovski V. G. Chelovecheskoie mirootnosheniie: dannostili problema? / V. G. Tabchkovski. – K.: Naukova dumka, 1993. – 175 s.
7. Kiung G. Velikiie khristianskiie mysliteli / G. Kiung [Per. s nem. O. Boitsovoi]. – SPb.: Aleteia, 2000. – S. 397.
8. Gesse G. Sobr. soch. v 4-kh tomakh. / G. Gesse. – SPb., 1994. T.4. – S. 37.
9. Buber M. Yai ty / M. Buber. – M., 1993. – S. 8.

10. Korobeinikova L. A. Multividenie sovremennoi kulturologii / L. A. Korobeinikova // Formirovaniye distsiplinarnogo prostranstva kulturologii. Materialy nauchno-metodicheskoi konferentsii. – Vypusk 11, SPb., 2001. – S. 45.

11. Levi-stross K. tri vida gumanizma / K. Levi-Stross // Yezhegodnik filosofskogo obshchestva SSSR (1987 – 1988). – M., 1989. – S. 296.

Dmytrenko M. Y., Doctor of Philosophy, Associate Professor, Head of Social Sciences and Humanities Department, Cherkasy Banking Institute of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Ukraine, Tcherkasy), dmytrenko-@ukr.net

Multiculturalism and Corporate Culture in the Dynamics of Modern Cultural Process

The article deals with the problem of multiculturalism and corporate culture in the dynamics of modern cultural process. The article is aimed at theoretical research of the influence of the society's cultural processes on the formation of multiculturalism and the development of modern corporate culture. To achieve the set aim the author uses methods of theoretical analysis, synthesis, comparison, summarizing and systematization of the scientific literature on philosophy and culturology.

The author of the article proves the idea that the formation of the new world order promoting the unity of the world in the diversity of its components constitutes the dominant direction in the development of the modern civilization. The author uses the term "world civilization" to characterize the new world order.

The author makes the conclusion about the constructive potential of multiculturalism, which ensures the change in the paradigm of values of the modern corporate society.

Keywords: multiculturalism, corporate culture, society, social dynamics, philosophy of culture, integration, corporate communication.

Дмитренко М. И., доктор философских наук, доцент, заведующая кафедрой социально-гуманитарных дисциплин, Черкасский институт банковского дела Университета банковского дела НБУ (Украина, Черкассы), dmytrenko-@ukr.net

Мультикультурализм и корпоративная культура в динамике современного культурного процесса

В статье рассматривается проблема мультикультурализма и корпоративной культуры в динамике современного культурного процесса. Целью статьи является теоретическое обоснование влияния культурных процессов развития общества на формирование мультикультурализма и становления современной корпоративной культуры. Для достижения поставленной цели автор использует методы теоретического анализа, синтеза, сравнения, обобщения и систематизации научной литературы по философии и культурологии.

Автор статьи доказывает мысль о том, что формирование нового мирового порядка, который содействует объединению мира в разнообразии его составляющих, является приоритетным направлением развития современной цивилизации. Для характеристики нового мирового порядка автор использует понятие "мировая цивилизация".

Автор делает вывод о конструктивном потенциале мультикультурализма, что дает основания для надежд об изменении в перспективе ценностной парадигмы современного корпоративного общества.

Ключевые слова: мультикультурализм, корпоративная культура, общество, социальная динамика, философия культуры, интеграция, корпоративная коммуникация.

* * *

УДК 316.472.4+379.85

Халімовська І. В.
аспірантка кафедри філософії, Житомирський
державний університет ім. Івана Франка
(Україна, Житомир), Halimovska607@mail.ru

ВНУТРІШНІЙ ТУРИЗМ ЯК ЧИННИК СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Аналізуються проблеми розвитку внутрішнього туризму, обґрунтовується теза про те, що внутрішній туризм є важливим чинником пізнання розмаїтості і водночас внутрішньої єдності українців та соціокультурної інтеграції українського суспільства.

Ключові слова: туризм, внутрішній туризм, українське суспільство, єдність, соціокультурна інтеграція, консолідація.

Істотний вплив на сучасне суспільство справляє туризм, що є важливим соціокультурним феноменом сучасності. Витоками туристичної активності є насамперед потреби людини, що постають як

сукупність базових, вітальних (у відновленні фізичних і духовних сил, русі, контакт з природою), пізнавальних (у пізнанні світу та самопізнанні, інтерес до незвичних природних та історико-культурних об'єктів, звичаїв, традицій, світогляду, цінностей та способу життя інших народів), духовно-практичних потреб та потреби у самореалізації. Туристична діяльність пов'язана з усіма сферами життєдіяльності суспільства, а найтісніше – з матеріальною та духовною, які, власне, і є сферами побутування туризму та тісно пов'язані з самою його сутністю і природою [1, с. 8–14].

Дослідження туризму вимагає від дослідників системного погляду, що дозволить зрозуміти не лише поступальний розвиток суспільства, а й сформувати нові соціальні структури та інфраструктуру, що в свою чергу спричинює трансформації в суспільстві. Розвиток внутрішнього туризму в Україні є необхідною складовою не лише формування сучасної національної економіки, а й постає важливим чинником консолідації українського суспільства, гуманізації відносин між людьми. Спираючись на використання власних ресурсів, внутрішній туризм створює нові системи цінностей, стилі життя та нові ідентифікації для громадян. Тому актуальність дослідження полягає в осягненні гуманітарного потенціалу внутрішнього туризму, в розумінні об'єктивної і дедалі настійнішої необхідності його розвитку.

Потреба у подорожах – одна із визначальних рис ментальності людської особистості, а інтерес до вражень та людська допитливість дедалі частіше спонукають людей подорожувати. Туризм здатен значною мірою задовольнити бажання людини осягнути самотність й культурне розмаїття країни та світу, і водночас адекватніше самоідентифікуватися. Значення його гуманітарної функції полягає в збагаченні духовного світу людини, формуванні особистості.

Внутрішній туризм культивує не лише пізнання інших культур, а й дає можливість осягнути власне місце як в єдиному соціокультурному, економічному просторі країни, так і в глобалізованому світі загалом. Турист як представник певної етнічної або соціальної спільноти є носієм самотньої культури відповідного соціуму. Подорож дає змогу чіткіше зрозуміти власне "Я", ототожнювати себе з культурними зразками, які є характерними для його "культурного поля". В полікультурному суспільстві туризм сприяє культурній ідентифікації людини, здатен створити підґрунтя для міжкультурного діалогу, взаєморозуміння та утвердження толерантних відносин між людьми. Адже подорожуючий долає культурні бар'єри шляхом встановлення діалогу з представниками інших культур [2, с. 390–395].

Туристична діяльність гуманізує відносини між людьми різних регіонів, пом'якшує й економічну їх поляризацію, створюючи робочі місця в тих регіонах, в яких активно розвивається туризм, приносячи у ці області досягнення культури, науки і техніки та поліпшуючи соціальні відносини між регіонами. Нажаль в Україні спостерігається негативна динаміка збільшення кількості громадян, які виїжджають за кордон (2519390 млн. чол. – 2013 р.) у порівнянні з внутрішніми туристами (702615 тис. чол. – 2013 р.) [3].